

# “Fantasiant, amor a mi descobre”



El primer mot d'un vers del poeta famós ha donat peu perquè la Capella de Ministrers basteixi un llibre-disc i homenatge pel 550è aniversari de la seva mort: és 'Fantasiant música i poesia per a Ausiàs March'. En parlem amb Carles Magraner, director de la reconeguda formació musical.

**F**antasiant, Amor a mi descobre / los grans secrets c'al pus suptils amaga." Ho deia Ausiàs Marc, en els seus bells hendecasil·labs, i ens retorna ara, com a cançó i emblema d'aquest acurat homenatge, per revelar-nos potser, per la via musical, aquells "grans secrets que als més savis amaga".

Carles Magraner dirigeix la Capella de Ministrers, la formació que des del 1987 estudia, interpreta i difon la música anterior al segle XIX. I explica que no podien deixar passar la commemoració de la mort d'un dels poetes més grans que ha donat la literatura sense afegir un toc propi a l'homenatge: "Potser hi haurà qui es pregunte si un poeta pot generar un disc, i potser pensarà que l'homenatge és més cosa d'estudis universitaris, de tesis i professors. Però és que jo crec que Ausiàs Marc està molt vinculat a la música. Molt. A més de posar-se al servei d'Alfons el Magnànim, Ausiàs Marc s'envoltava de poetes que també eren músics, com ara Jordi de Sant Jordi, que era poeta i trobador, o el marquès de Santillana. De fet, poesia i música vivien molt més lligades que no podem entendre avui dia. En aquell món era pràcticament u i ho hem volgut reflectir."

Aquesta creativitat múltiple que es condensa en els versos punyents i ombrívols i vitals també (i musicals, és clar) del senyor de Beniarjó queda condensada en un disc que, ben mirat, també és llibre: d'entrada inclou, en català, espanyol, francès i anglès, un treball de la musicòloga Maricarmen Gómez que ens emmarca el context i la factura de les peces que s'hi interpreten (cançons i danses cortesanes del segle XV, adaptacions de la música vocal o peces creades per ministrers al servei del rei Alfons el Magnànim i la seva cort d'humanistes i cultura instal·lada a Nàpols, composicions nascudes a la falda dels Pirineus a partir de l'impuls d'un grapat de versos d'amor...). També hi ha un escrit de l'historiador Ferran Garcia-Oliver sobre la figura d'Ausiàs Marc: "Certament –ens diu– Ausiàs va combatre en l'aventura italiana del Magnànim, dirigí amb cura el senyoriu, on introduí la canyamel i construí un trapig; participà en les corts del regne; s'involucrà amb guerres de bàndols contra els adversaris; s'enfrontà a la vila de Gandia per l'exercici de la

jurisdicció de les seues alqueries, practicà admirablement la falconeria. Però el nom d'Ausiàs perdura desafiant la caducitat del temps, no per la condició de cavaller homologable a la de qualsevol altre contemporani seu, sinó perquè es llançà a l'empresa poètica amb una força hercúlia.”

Al disc hi fa acte de presència directament la veu poètica d'Ausiàs Marc gràcies a la musicació que en va fer, cosa de cent anys després de ser escrita, Joan Brudieu. “Tot es construeix al voltant d'aquestes cinc peces”, ens recorda Magraner. I per la relació cronològicament propera amb els versos ausiasmarquians del compositor d'origen occità i vida catalana (Brudieu, nascut a Llemotges l'any 1520, essent un infant es va instal·lar amb la família a la Seu d'Urgell, on va exercir, durant dècades, com a reconegut mestre de capella) i per la bellesa de les composicions i per la sort de tenir-les (no era un fet gaire corrent, que en època de Brudieu es compongués música culta amb lletra en català) són el centre indiscutible del treball discogràfic. Gràcies a Brudieu, de fet, tal com destaca Maricarmen Gómez, es tanca “un cercle iniciat a la cort del Magnànim”: amb ell, per primera vegada es feien pròpies, des de casa nostra i per via napolitana, les formes musicals desenvolupades allà i s'escrivien “al més pur estil italià, musicant ni més ni menys que l'obra d'Ausiàs Marc”. El fet, continua Gómez, “resulta molt significatiu, perquè l'aventura iniciada poc més d'un segle abans va trobar ací el punt final, d'alguna forma convertit en homenatge a les figures d'un literat i un monarca oberts a les influències alienes que mai renunciaren a la pròpia identitat”.

Al voltant d'aquestes cinc joies musicals (i arribats en aquest punt cal destacar també les interpretacions de la soprano Pilar Esteban i el contratenor José Hernández-Pastor), la Capella de Ministrers ha teixit un conjunt harmònic de peces per a l'homenatge.

**Dindirindín.** Entre vers i vers d'Ausiàs Marc, s'hi trenen composicions anònimes, cançons de xeremiers famosos i peces musicals per a dansa o cerimònia. Hi ha per exemple, ens va desgranar Carles Magraner, “el *Dindirindín*, que diuen que pot ser la primera cançó en català, i per això

l'he tornada a enregistrar: era molt coneguda, consta en un cançoner i si és en català es devia trobar al voltant de la cort del Magnànim”. Hi ha també un seguit d'interludis que mostren “la música de dansa, perquè és fonamental en aquella època, i donen una visió de la música per a amenitzar, ja fora per a ser ballada o per a alguna solemnitat”.

La tria beu de tres fonts bàsiques: “El *Cançonero Musical de Palacio*, d'on hem tret peces vinculades a alguns compositors que sabem que circularen per la Corona, com ara Enrique de París; el manuscrit de Brussel·les [procedent de la cort de Borgonya i recopilat cap a final del segle XV], d'on interpretem obres de dos dels músics que treballaren a la cort d'Alfons el Magnànim: Joan Voisard, dit *el Verdelet*, i Aliot Nichola; i el *Cançoner de Montecassino*, que és la font fonamental per al repertori catalano-napolità del segle XV”. Així doncs, entre les pàgines i els *tracks* d'aquest llibre-disc hi passen les composicions d'alguns dels músics més prestigiosos de l'Europa del moment: Verdelet, un dels ministrils de

**Flandes-València-Nàpols.** Posats a triar-li un mot, Magraner defineix Ausiàs Marc de manera contundent: “Era un conqueridor. Un conqueridor de cossos i d'esperits de la seua època. Ell conqueria tant amb la poesia com amb la seua presència.”

Aquest seu esperit queda, òbviament, reflectit en l'obra: “Per primera vegada s'escriu en català, que ací la poesia ens havia arribat en occità –apunta Magraner–, emula les composicions de Petrarca i de Dante, vol escriure en la seua llengua i reflecteix en la poesia aquesta seua dualitat entre l'esperit i el cos, que també era un dels trets de l'època.” I la dualitat, continua el director de la Capella de Ministrers, “també es reflecteix en la música: igual com fa la poesia, comença a ser més humana”.

I el nou aire musical es va maridar amb el vent renaixentista que anava somovent escrits i imatges i arquitectures, i va créixer al seu mateix ritme esplendorós. Si l'epicentre havia canviat i tombava la mirada envers l'ésser humà, també la música posava els peus

## Entre vers i vers d'Ausiàs Marc, s'hi trenen cançons de xeremiers famosos, composicions anònimes i danses

més fama i que va romandre més de vint anys al servei del rei Magnànim, el seu company Nichola, o Joan Cornago, el frare català present a Nàpols entre el 1455 i el 1466, que va saber unir, tal com resumeix Maricarmen Gómez, el seu vessant de compositor de música sacra amb “la no menys valuosa” part de “compositor de sofisticades cançons de moda”.

A més de les qüestions de la cronologia i la relació amb la cort que el Magnànim va instal·lar a Nàpols, el procés de selecció de les cançons n'ha tingut també en compte la temàtica: “Ens hem volgut acostar a les qüestions que tocava Marc en la seua poesia –explica Carles Magraner– i per això les cançons tant ens parlen de la mort com d'amor, de desesperació o desengany.” La intenció, en definitiva, és oferir una panoràmica “cultural al voltant d'Ausiàs Marc”.

a terra amb ganes de ballar: “Es comença a cantar en romanç, les danses guanyen prèdica, i també la música instrumental. Es fa una poesia que ja no ho compara tot amb qüestions espirituals... Realment es nota la frescor que té la música del Renaixement”, relata Carles Magraner.

En aquest context, hi va haver una escola musical que va tenir un èxit i una influència especials: “Al segle XV, la generació franco-flamenca de dos o tres compositors va determinar tota l'escriptura musical: són Guillaume Dufay, Jacob Obrecht o Josquin Des Prés. Van influir tot Europa.” I per si de cas hi ha algú que pensa que al segle XV la gent no viatjava, Magraner continua el seu relat per fer-ne desmentiment: “En realitat viatjaven prou. Els músics intentaven treballar per al millor mecenes, allà on hi havia la millor cort: de fet, qui tocava bé



**Carles Magraner, director de la Capella de Ministrers: "Ausiàs Marc està molt vinculat a la música. Molt."**

Aquest intercanvi va influir, és clar, en la manera de compondre dels músics acollits pel Magnànim. Però és que a la seva cort s'hi feia la cocció amb un foc especial: "Ací teniem també molt bons compositors que van viatjar en companyia d'Alfons el Magnànim, com ara Joan Cornago, i que segurament van influir tot l'entorn musical, afegint-hi les peculiaritats que tenia la nostra música. Perquè tots duïen heretada una tradició trobadoresca que l'escola franco-flamenca no tenia, amb una visió de la poesia i de la música que evidentment no venia del nord d'Europa, sinó que era més mediterrània, amb la influència andalusina i una tradició lírica trobadoresca que li donava una peculiaritat que encara ara destaquen els musicòlegs del nostre segle".

un instrument immediatament trobava lloc en una cort de renom. Hi havia intercanvis de maneres de tocar, de compondre, i es viatjava molt (i no parle només de compositors, sinó de pensadors i gent de cultura en general) en el gran triangle cultural que hi havia entre Flandes, València i Nàpols."

Aquesta singularitat musical (que, sense que sigui contradictori, avançava unida als corrents europeus), juntament amb la veu personalíssima d'Ausiàs Marc, donen al llibre-disc l'aire de petit tresor. Per acabar d'arrodonir-ho, hi ha el dibuix de Manuel Boix que n'il·lustra la portada. La

col·laboració entre la Capella de Ministrers i el pintor ja havia donat fruits els anys 90, amb un treball al voltant del *Tirant lo Blanc*. Ara la missió era atorgar retrat al genial falconer del rei, a l'home que ha traspassat els segles en vers, a l'autor d'un *Cant espiritual* que es considera cim poètic de tots els temps. És cert que hi ha aquell sant Sebastià que va pintar Jacomart, que és a la Seu de Xàtiva i que es considera que pot ser un mirall en retaule del genial poeta. Però calia alguna cosa més. Veure-li, potser, la mirada on bullen tants de mots inoblidables. "Nosaltres li vam donar la música i els textos, i d'això, Boix n'ha sabut captar l'ànima i ens ha ofert un Ausiàs Marc del segle XXI", resumeix Magraner. I és ben bé així.

El director de la Capella de Ministrers es declara finalment satisfet si amb tot plegat es pot "haver despertat un poquet més l'interès sobre Ausiàs Marc i, amb la música, també la imaginació per transportar-nos a una època de veritable esplendor cultural. Tant de bo que ajudem a imaginar com va ser la vida d'un dels grans poetes de l'Europa de tots els segles".

Núria Cadenes



**Trossos i mossos**

Alfons Llorenç

**Caterinetes**

Era un avanç de la carnalitat, el seu gojós pròleg. A Bunyola, encara, s'encenen la vespra foguerons i, al voltant, la gent sopa, després de torrar carn, botifarrons i llonganisses. A Campos es cremen tapereques seques i tothom *bota el foc*. A ses Salines el foc i les torrades són també presents amb vi de franc i bunyols típics de la revetlla ("Demà és santa Caterina/ i bunyols hem de menjar;/ podeu començar a dergar,/ mestressa, mel i farina"). És el que queda d'una diada de primer ordre, celebrada cada 25 de novembre, la

feita de Santa Caterina d'Alexandria, antiga patrona de les al·lotes i de les joves, que solemnitzava tota l'illa de Mallorca. A la resta de la nació també queden indicis i testimonis; així a la valenciana Vila Real (Plana) es torren les llonganisses de santa Caterina i fan fira –igual que a Monòver (Vinalopó)–, com a Arbeca (Garrigues) amb menges de llonganissa i botifarra a la brasa.

Era una festa femenina, que treia de la seua doble marginació, per dones i per nenes, les més menudes: "Les Caterinetes juguen a boletes,/ els Caterinots juguen a bolots." Els donava protagonisme ("Estes Caterinetes/ van per la paga/ i si no els donen res/ se'n van a casa"), presidien àpats comunals ("Les Caterinetes/ mengen culleretes,/ els caterinots mengen cullerots"), s'invertia l'ordre amb bromes a superiors, pares i mestres, accions desacostumades per a ajudar a germinar les llavors ja sembrades. No debades santa Caterina, advocada



Fira de Santa Caterina, a Vila-real.

d'estudiants, és l'hereva de la deessa Hècate, que tenia competències en el subsòl on se sembrava, amb la terra, els parts, el creixement de les xiquetes i amb el foc –d'ací vénen les fogueres– i la llum, d'on li venia una especial protecció a la màgia, la bruixeria i la clarividència, dissipava l'obscuritat que per tal d'arribar a la saviesa: "Per santa Caterina, l'oli és a l'oliva".